

продукції, але й самих технологій, експорт яких є найприбутковішим видом підприємницької діяльності в усьому світі [5, с. 12—45].

Важливим чинником підвищення стабільної роботи аграрного сектору України під час економічної кризи є підвищення якості продукції, приведення її у відповідність до міжнародних стандартів. Сучасні стандарти надають новий імпульс розвитку інноваційних технологій, відіграють значну роль у вирішенні питань захисту навколишнього середовища, удосконалення програм безпеки й охорони здоров'я, поліпшення якості життя і розвитку економіки в цілому. Вони сприяють виробництву високоякісної конкурентної продукції, а також розширенню експортних можливостей АПК [1, с. 56—109].

Висновок. Виходячи із вищезазначеного, до актуальних завдань розвитку харчової промисловості та утвердження її позицій як конкурентоспроможної галузі промислового виробництва, слід віднести: удосконалення чинного законодавства та його дотримання стосовно гарантування захисту прав споживачів, підвищення безпеки продовольчих товарів в зв'язку з використанням штучних замінників; покращення існуючої системи ціноутворення через організацію прогнозного аграрного ринку, створення умов для чесної конкуренції; оновлення матеріального устаткування та технічного забезпечення підприємств харчової промисловості; створення сприятливих економіко-політичних умов для залучення як іноземних, так і вітчизняних інвесторів, застосування як вже давно відомих, так і нових форм кредитування виробництва тощо; розроблення нових нормативних актів та удосконалення, із використанням провідного зарубіжного досвіду, вже існуючих, що спрямовані на захист вітчизняного виробника харчових продуктів.

УДК 330.14

ЛІТЕРАТУРА

1. *Купінець Л. Є., Харічков С. К.* Організаційно-економічні аспекти технічного регулювання в аграрному секторі України // *Регіональна економіка*. — 2007. — № 3. — С. 109—121.
2. *Воронова Є.М., Гозулан І.К., Дорошенко В.Л., Ковальчук Н.С., Мазаракі А.А., Полухович В.С., Смирнов І.Г.* За заг. ред. А.А.Мазаракі. Розміщення виробництва товарів народного споживання в Україні: Навч. посібник/ — К.: КТЕІ, 1992. — 76 с.
3. *Лагодієнко В. В.* Ретроспектива і сучасний стан регіонального розвитку агропромислового виробництва // *Регіональна економіка*. — 2007. — № 2. — С. 148—154.
4. *Пасхавер Б.* Ценовая конкурентность аграрного сектора // *Економіка України*. — 2007. — № 1. — С. 78—87.
5. *Соломонко Д. О.* Трансфер технологій в аграрному секторі: сучасний стан та перспективи розвитку // *Регіональна економіка*. — 2007. — № 3. — С. 122—128.
6. *Шебанина Е.* Экономические интересы наемных работников аграрного сектора // *Економіка України*. — 2007. — № 12. — С. 68—72.
7. *Шубравская Е.* Риски устойчивого развития АПС Украины в условиях глобализации // *Економіка України*. — 2007. — № 2. — С. 62—68.
8. *Шубравская Е.* Рынок органической продукции и перспективы его развития в Украине // *Економіка України*. — 2008. — № 1. — С. 53—61.
9. *Юрчишин В.* Формирование и системное развитие новейшей государственной аграрной политики // *Економіка України*. — 2007. — № 10. — С. 4—14.

Надійшла до редколегії 20.02.09 р.

О.В. Шваб, аспір.

Київський національний університет технологій та дизайну

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ — СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності активізації механізму формування та використання інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу ефективної діяльності сучасних промислових підприємств.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, стратегічний ресурс, ефективність.

Перехід суспільства до постіндустріального етапу розвитку передбачає формування інформаційної, інтелектуальної економіки, в якій головна роль буде належати людині, більш повному використанню її інтелектуального потенціалу. Адже практика підтверджує, що розвиток ефективної господарсько-фінансової діяльності передових промислових підприємств відбувається завдяки глибокому поєднанню виробництва, інновацій, науково-технічних розробок, розвитку й поширенню знань та інформації. Такі, динамічні перетворення в умовах розвитку сучасних підприємств пов'язані саме з людиною, яка є носієм інтелекту, знань

In article a necessary of activation of formation mechanism and using of intellectual capital as strategic resource of effective activity of nowadays industry enterprises is examined.

Key words: intellectual capital, strategic resource efficiency.

та досвіду. Наприкінці минулого століття в економічну науку внесено концепцію інтелектуального капіталу як найважливішого та найефективнішого капіталу. Виникнення теорії інтелектуального

капіталу обумовлено тими корінними змінами, які проходять в соціально-економічному житті суспільства в епоху науково-технічного прогресу, коли людина та її інтелектуально-творчий потенціал стає вирішальним чинником як економічного, так і соціального зростання.

Проблеми формування та розвитку інтелектуального капіталу в трансформаційній економіці розглядалися у працях Л. Абалкіна, О. Антипіної, Д. Богині,

О. Бутніка-Сіверського, В. Ворони, В. Врублевського, В. Гейця, А. Гриценка, О. Грішної, Б. Гунського, М. Гуревичова, В. Іноземцева, Г. Задорожного, Ю. Канигіна, О. Кендюхова, П. Крайнева, Є. Марчука, О. Марченко, О. Мороз, Ю. Панченко, О. Підопригори, Ю. Саєнка, В. Хоршковського, А. Чухно та інших учених.

В широкому значенні інтелектуальний капітал розглядається вченими як сума знань, досвід, інформація, професійна підготовка та інтуїція персоналу, що формуються, використовуються та примножуються в процесі діяльності суб'єкта господарювання і приносять позитивний економічний та соціальний ефект.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування необхідності активізації механізму формування, розвитку та використання інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу ефективної діяльності сучасних промислових підприємств.

Методологічною основою дослідження стали загальнонаукові методи, нормативні акти, а також наукові праці відомих вчених з досліджуваної проблеми.

Результати. Розвиток економіки суб'єктів підприємницької діяльності України відбувається в умовах значних змін в світовій економіці, які визначаються процесами глобалізації. Перед Україною виникло складне завдання інтеграції в світову спільноту, що зобов'язує виробити чітку стратегію забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Основними критеріями конкурентоспроможності виступає безліч чинників. У сучасних умовах, коли стійкість і успішність розвитку економіки визначаються здібністю до генерації інноваційних, якісних зрушень, різке зростання ролі людини у відтворювальних процесах висуває на перший план проблеми формування та ефективної реалізації інтелектуального потенціалу. Адже інтелект в широкому розумінні – це здатність накопичувати і генерувати знання, реалізація яких набуває особливої актуальності в умовах фінансово-економічної кризи. Підвищення конкурентоспроможності економіки вітчизняних промислових підприємств може бути здійснено тільки шляхом активізації інноваційної діяльності. Лише усвідомлюючи чин-

ники, що рухають людиною, які спонукають її до творчої праці, можливо розробити ефективну систему заходів підприємств та держави, спрямованих на активізацію інноваційної діяльності.

В 2007 р. 1186 промислових підприємств впроваджували інновації, 1035 – реалізовували інноваційну продукцію (табл. 1) [1].

Як видно із таблиці, в 2007 р. 515 промислових підприємств здійснювали впровадження нових технологічних процесів, у тому числі 287 із них впроваджували маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні технологічні процеси; 564 підприємства освоювали виробництво нових видів продукції, 178 із них – нові види техніки.

При аналізі динаміки кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації виявлено, що в порівнянні з 2000 р. їх кількість зменшилась на 20,5 % (з 1491 до 1186). Аналогічна ситуація спостерігається і з підприємствами, що реалізовували інноваційну продукцію, їх кількість скоротилась на 23,4 % (з 1352 до 1035).

Негативна тенденція спостерігається також у впровадженні прогресивних технологічних процесів та освоєнні виробництва нових видів продукції (табл. 2)[1].

Якщо в 1995 р. було впроваджено 2936 процесів, то в 2007 р. тільки 1419, хоча в проміжному періоді були певні коливання, особливої спад спостерігався в 2006р. Що стосується виробництва нових видів продукції, то в 2007 р. в порівнянні з 2000 р. кількість її найменувань зменшилась з 15323 до 2526, тобто більше ніж у шість разів.

Обсяг реалізованої інноваційної продукції в грошовому виразі у 2007 р. склав 40188 млн. грн., тоді як в 2000 р. він дорівнював 12148,3 млн. грн. (табл. 3) [1].

На економічний, суспільний та соціальний розвиток України вже вплинула світова фінансова криза. Найвідчутнішими її проявами стають параліч платіжно-розрахункової системи та криза банківської ліквідності, зменшення доходів бюджету та валютних надходжень при значному накопиченні зовнішньої та внутрішньої заборгованості, прискорений спад виробництва та обсягів інвестицій, а також скорочення імпорту й

Таблиця 1

Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації

Показник	2000		2005		2006		2007	
	усього	відсотків до загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації	усього	відсотків до загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації	усього	відсотків до загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації	усього	відсотків до загальної кількості підприємств, що впроваджували інновації
Усього	1491	X	810	X	999	X	1186	X
впроваджували нові технологічні процеси	416	27,9	402	49,6	272	27,2	515	43,4
у тому числі маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні	172	11,5	208	25,7	161	16,1	287	24,2
освоювали виробництво нових видів продукції	1372	92,0	630	77,8	466	46,6	564	47,6
з них нові види техніки	202	13,5	156	19,3	154	15,4	178	15,0
здійснювали комплексну механізацію та автоматизацію виробництва	174	11,7	323	39,9	510	51,1	898	75,7
Реалізовували інноваційну продукцію	152	x	1022	x	918	x	1035	x

експорту і зменшення реальних доходів та зниження рівня життя населення.

Таблиця 2

Впровадження прогресивних технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції у промисловості

заходи	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Впроваджено нових прогресивних технологічних процесів, процесів	2936	1403	1482	1727	1808	1145	1419
у тому числі маловідходних ресурсозберігаючих і безвідходних	1044	430	606	645	690	424	634
Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	11472	15323	7416	3978	3152	2408	2526
з них нових видів техніки	1000	631	710	769	657	786	881

Таблиця 3

Обсяг реалізованої інноваційної продукції (у фактичних цінах: млн. грн.)

	2000	2003	2004	2005	2006	2007
Усього	12148,3	12882,1	18784,0	24995,4	30892,7	40188,0
у тому числі принципово нової	3813,6	5640,9	9542,3	10755,4	18194,9	22305,8
Із загально-го обсягу представлено на експорт	3023,6	4776,2	7984,4	12494,8	12797,0	14666,6

У разі розвитку подій за таким сценарієм відбувається падіння довіри інвесторів і населення до держави, а працівників підприємств — до їхніх керівників та власників.

Негативні наслідки фінансово-економічної кризи реально відчуються вже сьогодні. Йдеться про суттєве підвищення рівня структурного безробіття в індустріальному і сільськогосподарському секторах економіки. Чисельність зареєстрованих незайнятих осіб, за прогнозами Державної служби зайнятості, у квітні поточного року може сягнути 1,5 млн. безробітних.

Найбільший приріст незайнятих громадян спостерігається в індустріально розвинутих регіонах (Дніпропетровська і Запорізька області, м. Київ), а також в аграрних (Вінницька, Хмельницька та Черкаська області). Слід узяти до уваги те, що за кордоном працює майже 3 млн. трудових мігрантів з України. Повернення хоча б частки їх на Батьківщину може суттєво посилити навантаження на ринок праці.

Загострення соціальної напруженості може виникнути й унаслідок падіння життєвого рівня працівників суб'єктів підприємницької діяльності через зменшення розмірів заробітної плати, збільшення заборгованості з її виплати, затримання виплати заробітної плати та відправлення працівників у безстрокові неоплачувані відпустки.

За дослідженнями Міжнародної організації праці в 1995—2007 рр., падіння обсягів валового внутрішнього продукту будь-якої країни на 1 % призводило

до зниження заробітної плати на 1,55 %. Наприклад, якщо у вересні 2008 р. заробітна плата (за даними Держкомстату України) зменшилась до попереднього місяця в сільському господарстві на 9,4 % та будівництві на 0,7 %, то в жовтні вона вже зменшилась у будівництві на 10,5 % (1837 грн.), у сфері транспорту та зв'язку на 5,8 % (2279 грн.), у промисловості на 3,2 % (2116 грн.), водночас суттєво збільшилась заборгованість з виплати заробітної плати. Так, за вересень 2008 р. вона зросла в середньому по Україні на 22,2 % і становила 849,4 млн. грн., у жовтні — на 22,9 % і досягла 1,043 млрд. грн.

Зросла чисельність працівників активних підприємств, яким не виплачується заробітна плата: у жовтні на 65,5 % і становила в Україні 263,4 тис., у листопаді — ще на 37,9 % і становила 363,3 тис. осіб. Найбільше зростання чисельності працівників, яким не виплачується заробітна плата, у жовтні-листопаді було у сфері обслуговування (готелі та ресторани) — в шість разів, добувній промисловості — в чотири рази, сільському господарстві — у три рази, переробній промисловості — у два рази. У регіонах найбільше зростання чисельності таких працівників мало місце в Полтавській, Луганській, Донецькій та Дніпропетровській областях [2].

Напруження в соціально-трудовій сфері починає виявлятися в протестних акціях працюючих і зростанні кількості трудових конфліктів та страйків. У бізнесових, державних та комунальних підприємствах почалося масове “заморожування” або зниження заробітної плати, погіршення умов, охорони та організації праці, зростання інтенсивності та експлуатації праці, що також не могло не викликати невдоволення людей.

Все це спричинило зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції через її низьку якість, а також падіння рівня кваліфікації кадрів, скорочення привабливих робочих місць та зниження рівня продуктивності праці. Моральне та фізичне старіння значної частини основних виробничих фондів, застосування в промисловості енергоємних та матеріалоємних технологій, призвело до того, що собівартість продукції має тенденцію до зростання.

На жаль, унаслідок кризи вже нині скорочується надходження продовольчих та паливних ресурсів, що створює певні проблеми для функціонування ключових систем життєзабезпечення. Через падіння промислового виробництва скорочується прошарок середнього класу, що суттєво погіршує соціальну структуру суспільства та посилює соціальну проблемну диференціацію за рівнем доходів, підвищує рівень бідності працюючих.

Мета антикризових заходів у контексті збереження соціальної стабільності полягає в забезпеченні повноцінного функціонування систем життєзабезпечення та недопущення зростання соціальної напруженості в суспільстві.

Важливою умовою кардинального оздоровлення економіки є також:

- перепрофілювання незавантажених потужностей на випуск високотехнологічної продукції;
- нароцкування виробництва;
- підтримка наукоємних галузей та передових технологій;

поліпшення якісних параметрів зайнятості населення.

Тому серед антикризових заходів необхідно виділити генерацію та використання нових ідей, нестан-

дартних рішень і технологій, переорієнтацію виробництва від матеріального до інноваційно-інтелектуального спрямування, так як саме інноваційна економіка є найвищою формою еволюції індустріальної системи господарювання суб'єктів підприємницької діяльності.

Для активізації механізму формування, розвитку та використання інтелектуального капіталу та, як наслідок підвищення ефективності інноваційної діяль-

ності промислових підприємств України необхідно забезпечити розвиток конкуренції, економічне стимулювання, організаційну підтримку та оптимізувати фінансування інноваційної діяльності. В 2007 р. в структурі обсягу фінансування 73,7 % займають власні кошти підприємств, за рахунок держбюджету та місцевих бюджетів фінансувалось відповідно 1,3 % та 0,1 % загального обсягу (табл. 4) [1].

Таблиця 4

Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності в промисловості (у фактичних цінах)

Показник	2000		2004		2005		2006		2007	
	млн. грн.	відсотків до загального обсягу	млн. грн.	відсотків до загального обсягу	млн. грн.	відсотків до загального обсягу	млн. грн.	відсотків до загального обсягу	млн. грн.	відсотків до загального обсягу
Усього	1757,1	100,0	4534,6	100,0	5751,6	100,0	6160,0	100,0	10821,0	100,0
у тому числі за рахунок										
держбюджету	7,7	0,4	63,4	1,4	28,3	0,5	114,4	1,9	144,8	1,3
місцевих бюджетів	1,8	0,1	1,6	0,0	14,6	0,3	14,0	0,2	7,3	0,1
власних коштів	1399,3	79,6	3501,5	77,3	5045,4	87,7	5211,4	84,6	7969,7	73,7
коштів інвесторів										
вітчизняних	49,4	2,8	10,6	0,2	79,6	1,4	26,3	0,4	26,2	0,2
іноземних держав	133,1	7,6	112,4	2,5	157,9	2,7	176,2	2,9	321,8	3,0
інших джерел	165,8	9,5	845,1	18,6	425,7	7,4	617,7	10,0	2351,2	21,7

Мінімізації негативних соціальних наслідків економічної кризи могло б сприяти також запровадження ефективної тарифної системи оплати праці персоналу підприємств; вдосконалення системи регулювання заробітної плати на основі колективних договорів і тарифних угод у системі соціального партнерства; усунення невідповідності високої диференціації в оплаті праці за категоріями та професіями працівників, галузей та регіонів; перегляд чинної шкали ставки податку на особисті доходи з поверненням до прогресивної шкали податків; збільшення "прозорості" економіки за рахунок суттєвого зменшення її "тіньового" сектора; розроблення механізму визначення потреби економіки країни в кадрах на перспективу, на базі якого можна було б формувати державні замовлення на підготовку кадрів, виходячи з фінансових можливостей держави; створення умов для оздоровлення депресивних регіонів.

Висновок. Для економічного зростання промислового виробництва необхідна невідкладна і якісна модернізація існуючих в Україні виробничих потужностей на основі використання інтелектуального капіталу. Під-

вищення рівня інноваційної активності промислових підприємств, мобілізація всіх ресурсів а також системний, зважений, повсякденний підхід до подолання фінансової та економічної кризи дозволить у найкоротший термін вийти суб'єктам підприємницької діяльності з кризової ситуації, а Україні стати на шлях розвитку та процвітання.

Подолання кризових явищ, яких набула економічна система України, стає економічне зростання в умовах обмежених природних ресурсів і енергоносіїв можливе тільки на базі примноження та ефективного використання інтелектуального капіталу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник України за 2007 рік / Держкомстат України. / За ред. О.Г. Осауленка, відп. за вип. В.А. Головка. — К.: Консультант, 2008. — 575 с.
 2. Гнибіденко І. Соціальний захист населення в умовах кризи // Праця і зарплата. — 2009. — № 3 (631) — С. 4—5.

Надійшла до редколегії 20.02.09 р.

Т.В. Швед, викл.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В даній статті розглядаються проблеми розвитку харчової промисловості в Україні. Застарілість матеріально-технічної бази та низький рівень якості продукції ставить перед державою та суспільством необхідність вибору та застосування дієвих засобів впливу. У зв'язку з цим, дослідження означених питань набуває особливої актуальності.

Ключові слова: харчова промисловість, матеріально-технічна база, якість продукції, інвестиції.
 © Т.В. Швед, 2009

This article is about the one of the main problems of food industry in modern terms in Ukraine. The ramshackleness of material and technical base and low level of quality of products increase the necessity of government regulation.

Key words: food industry, material and technical base, the quality of products, investments.